

ONDERDUIKERS IN HET RAADHUIS

Veiligheid in het hol van de leeuw

Casper Baas (geb. 1924) en Adriaan Kuijsten (geb. 1925) vertelden onderstaand verhaal aan Arie den Dikken, ambtenaar monumentenzorg van de gemeente Hilversum. Zij hadden zich bij hem gemeld naar aanleiding van de berichten in de krant over de vondst van de vliegtuigjes in het raadhuis. Vooral de heer Baas wist het een en ander te vertellen over het raadhuis in oorlogstijd. Hij is de zoon van Gijsbertus Casper Teunis Baas, tijdens de oorlog werkzaam als technisch onderhoudsman van het raadhuis. Samen deden beide heren verslag van het opzienbarende feit dat zij onderdoken in het raadhuis bij de razzia van 23 oktober 1944. Over de razzia van 23 oktober 1944 is uitgebreid geschreven in Eigen Perk 1994/4. Ter herinnering volgt hieronder nog het verslag dat in de dagrapporten van de ordepolitie te vinden is:

*Maandag 23 oktober 1944, 19.20 uur:
Politioenele melding.*

Heden werd in de gemeente Hilversum door de Duitse Wehrmacht een razzia gehouden om personen van 17-50 jaar in Amersfoort en omgeving te werk te stellen. Eenige duizenden personen zijn weggevoerd, inclusief vrijwel het geheele personeel van de vaste kern der Luchtbeschermingsdienst alsmede de bewakingsdienst tegen sabotage. Aan enkele huizen is schade aangericht door handgranaten. Overigens zijn geen bijzonderheden aan de politie bekend. Doorgegeven aan voorgeschreven instanties.

Onderstaand verhaal is opgetekend vanuit het perspectief van de heer Baas.

Mijn vader was tijdens de bouw van het raadhuis

Afb. 1. Casper Baas en zijn vader in de stookkelder onder het raadhuis. Op de voorgrond een grote hoop cokes (foto: C. Baas).

schilder en deed in losse dienst allerlei werkzaamheden. Later is hij in vaste dienst gekomen als onderhoudsman voor het raadhuis. Simon Schipper was destijds opzichter voor het raadhuis.

Toen de oorlog uitbrak zat ik op school bij Rens & Rens. Ik kwam al gauw bij de gemeente te werken. Ik weet niet eens meer of ik ooit betaald heb gekregen voor dat werk. Ik weet ook niet of ik een contract had. Ik was hier alleen maar terecht gekomen vanwege de oorlog.

Ik werkte eigenlijk voor mijn vader. Tijdens de oorlog is de oliestookverwarming vervangen door cokes-verwarming. Niemand weet eigenlijk hoeveel werk het stoken van dit gebouw betekende. Overuren, daar praatte je toen niet over. Er werd vanaf zondagavond gestookt tot het gebouw op maandagmorgen goed op temperatuur was. Toen het gebouw in beslag werd genomen verplichtte de gemeente mijn vader om hier te blijven werken en toezicht te houden. Daar was hij ook toe bereid.

Wij hadden de zorg voor de elektra, de verwarming en het schilder- en metselwerk. Hij maakte ook de sleutels vandaar dat ik nog precies weet welke sleutelnummers er waren van de lopers. Toen generaal Christiansen hier zat deden we hetzelfde werk. Als hij afwezig was kwam ik wel in zijn werkkamer (de burgemeesterskamer) om gloeilampen te verwisselen en zo.

De klokken van de toren moesten door de gemeente worden ingeleverd. Die zijn toen met wagens van Publieke Werken richting Drenthe vervoerd en daar zoek geraakt. Maar na de oorlog zijn ze meteen weer teruggevonden.

Het gebouw werd gevorderd (*zie ook het artikel in dit nummer van H.A.R. Hovenkamp, red.*), de gemeente moest eruit en het hoofdkwartier van de Duitse Weermacht werd vanuit Den Haag hier naar toe verhuisd. De collegiekamer werd gebruikt door de man direct onder Christiansen. Het meubilair is voor een groot deel blijven staan. Het archief is wel helemaal meegegaan, richting Wilhelminastraat. De bode moest zijn woning verlaten.

In de politiepост, waar nu de huisdrukkerij van de gemeente zit, werden mensen uit Den Haag gehuisvest. Zij waren verplicht mee te verhuizen met Christiansen. Zij waren op Plein 15 in Den Haag, de regeringsgebouwen, belast geweest

met het technisch onderhoud. Daardoor werden ze voor Arbeitseinsatz behoed. Die jongens uit Den Haag sliepen door de week in de politiepост en gingen zolang het nog kon in het weekend naar huis.

Twee maanden na deze verhuizing kwamen er schilders met verfspuiten en alle benodigde verf, mogelijk ook uit Den Haag, om het hele gebouw groen te verven. Toen zei mijn vader: jullie kunnen hoog of laag springen maar daar komt niets van in. Hij is toen naar de Feldweibel gegaan en die heeft zijn meerdere ingeschakeld. Toen is afgesproken dat eerst een stukje van de muur van de fietsenstalling achter de portierswoning groen geschilderd zou worden. Dit om proefondervindelijk vast te stellen of de verf dan nog verwijderd zou kunnen worden. Wat men echter ook probeerde en welke middelen ook werden gebruikt: de verf ging er niet meer af. De steen was namelijk erg poreus en zoog de verf gewoon op. Toen is afgesproken om de hele toren te camoufleren met groene netten.

De verhoudingen met de Duitsers waren eigenlijk vrij goed. Ook de technische medewerkers vonden de waarde van het raadhuis wel zo groot dat men voor die andere camouflagemethode was. Mijn vader was een nogal doordrijverig persoon en heeft dan ook de onderste steen boven gehaald. Die Feldweibel had het technische beheer van het gebouw en had dus nauw contact met mijn vader en met de technische mensen van het Plein uit Den Haag. Ze waren niet zo onredelijk. De technische staf was ook overtuigd van het redelijke van het verzoek. Ik weet niet of mijn vader daar na de oorlog ooit nog voor bedankt is door het gemeentebestuur.

De toren werd gecamoufleerd met een stellage met daaromheen groene netten. Boven de trouwkamer stond ook een stellage met een uitkijkpost. Boven de leeszaal zat het Flakgeschut. Dat geschut heeft voor zover ik weet nooit gewerkt. Bij de NSF zat ook een dergelijk geschut en daarmee is wel geschoten. Daarmee hebben ze nog een eigen toestel, 'n Messerschmitt, neergeschoten.

Het gebouw werd eigenlijk heel licht bewaakt. Bij de binnenplaats stonden aan weerszijden schildwachten. Daarnaast stond er een bij de publieksingang. Dat wachtlopen rond het raadhuis was ook een wassen neus. Aanhouden de-

Afb. 2. De bouw van de steigers om de raadhuistoren. Links de heer Baas (foto: C. Baas).

den ze niet. Ze waren door hun uniformen al afschrikwekkend genoeg. Ze kwamen wel in de stookkelder om naar de radio luisteren. De Duitsers stonden altijd wel open voor het nemen van de nodige maatregelen voor het beheer van het gebouw. Ook toen men het gebouw weer verliet ging het gewoon zo dat men de sleutels afgaf bij mijn vader en vertrok. Je had er eigenlijk maar een paar kwaaietussen zitten en daar werd je dan ook nog voor gewaarschuwd. Met de officieren van Christiansen kwam je natuurlijk nooit in aanraking, alleen met de mensen van de technische staf.

Hier zijn wel een paar belangrijke Duitsers op bezoek geweest. Mannen als Rauter, Seyss Inquart, Blaskowitz en dergelijke. Die vergaderden dan in de raadzaal. Als er vergaderd werd, werd er extra warme lucht via een ventilatierooster de raadzaal ingeblazen. Als we toen gifgas hadden

gehad hadden we de hele Duitse top in Nederland kunnen ombrengen. Als die lui hier kwamen stond alles op zijn kop. Dan liep iedereen te rennen en te vliegen om het allemaal zo schoon mogelijk te krijgen. Dan liep er ook veel bewaking rond met met scherp geladen geweren. Dan mochten we ook niet boven komen maar moesten in de kelders blijven.

Kuijsten en ik hebben samen nog op de lagere school gezeten en zijn ook sindsdien bevriend. Wij zijn hier op 23 oktober 1944 ondergedoken. Toen waren er weer eens razzia's in Hilversum en alle mannen van 16-50 jaar moesten zich melden op het Sportpark. Daarvandaan werden ze lopend naar Amersfoort gedirigeerd.

Ik ging met mijn vader 's morgens hierheen omdat er gestookt moest worden. Bovendien moesten we onze fietsen inleveren. Toen hebben we gezegd, weet je wat, we nemen al onze fietsen van huis mee en gooien die hier in de kelder. Dat was een goeie plek om ze te verbergen want in het raadhuis zochten ze niet. Onderweg kwamen we mensen tegen die op borden aan het aanplakken waren dat men zich vanaf 9 uur moest melden op het Sportpark.

Toen ben ik meteen op de fiets naar Kuijsten z'n huis gegaan en heb ik hem en zijn broer opgehaald. Er was ook nog een timmerman – in de gevaarlijke leeftijd zeg maar – een kennis van mijn vader, die heeft hier ook ondergedoken gezeten. We zaten hier dus met vier man in totaal. We zijn door de hoofdingang naar binnen gegaan, daar stond een schildwacht bij een wachthuisje. Wij hadden onze fiets bij ons en we stapten hier naar binnen en liepen met de fiets door de gang maar niemand zei er iets van. Dat was toch wel wonderlijk als je het over een Duits hoofdkwartier hebt. De brutalen hebben kennelijk de halve wereld. Mijn vader ving ons toen op hier in de gang. We hebben hier toen, dacht ik, vier dagen ondergedoken gezeten.

We konden in het gebouw vrij rondlopen. De eerste dag zijn we boven de raadzaal gebleven en later alleen 's nachts, mijn vader zorgde voor eten. De veiligste plaats is het hol van de leeuw. Er was boven ergens een deur en dan kwam je in de ruimte tussen het plafond van de raadzaal en het dak. Dat is een soort ventilatiesleuf. Daar verbleven we dus. Er stond daar een papierver-

Afb. 3. Casper Baas in 1941 in de 'burgemeesterskamer'. Deze kamer werd na de vordering gebruikt door Christianzen (foto: C. Baas).

nietigingsmachine, op de snippers sliepen we dan. Het was namelijk vrij koud, eind oktober. Er lag ook geen vlieringvloer, er waren bevoerde delen maar ook deels open plafond.

Die spullen die hier zijn gevonden zijn naar beneden gegooid door de Duitse soldaten die boven ons zaten. Wij hebben ook weleens de kranten die zij naar beneden gooiden eruit gehaald om te lezen. In 1944 hadden wij natuurlijk helemaal geen belangstelling om iets te bewaren wat dagelijks voor handen was. De Duitse soldaten zaten in de ruimte van de lichtdrukkerij en in de tekenkamer. Ach, die jongens hadden de hele tijd niets te doen. Een soldaat brengt trouwens toch het grootste deel van zijn tijd nutteloos door.

Die razzia's werden gehouden door een bepaald deel van de Weermacht maar de soldaten in het raadhuis bemoeiden zich daar helemaal niet mee. Die behoorden tot de staf, die heeft niets met de rest van Hilversum te maken. De mensen die razzia's hielden waren ook niet echt de voor het front geschikte soldaten. Dat waren op de een of andere manier mensen die uitgerangeerd waren of voor het front waren afgekeurd.

Zodra de razzia voorbij was, na een week ongeveer, werd alles weer rustig en bleef het enkel opletten. Onze inschrijvingen bij het arbeidsbureau zijn verdonkeremaand door een Duitse kennis. Dat arbeidsbureau zat hier op het Melkpad, waar nu het belastingkantoor is (Noordse Bosje). De Ortskommendantur was aan de 's-Gravelandseweg, daarvandaan kreeg iemand die in

Hilversum niet gemist kon worden een onmisbaarheidverklaring. Die werden vervalst door iemand die bij de PTT werkte, zo een hebben wij er toen ook gekregen. Wie die man bij het postkantoor was, weet ik niet. Mijn vader vertelde daar ook niets over, dat deed je gewoon niet.

Wij zijn hier vertrokken in een vrachtwagen met een Oostenrijker, die niet zo pro-Hitler was, aan het stuur. Die zei tegen mijn vader: ik breng die jongens wel eventjes weg naar huis. Dat was het einde van de onderduikperiode. In de omgeving waar ik woonde zagen ze mij uit die auto stappen en toen was je voor de buurt natuurlijk meteen fout. Dat konden we ook niet rechtzetten. In het raadhuis hingen al bordjes met: 'Der Feind hort mit'. Maar dat gold voor ons natuurlijk ook.

Nadat het hoofdkwartier verhuisde naar de Trompenberg hebben wij nog wel aan iemand, ik weet niet meer wie, verteld waar en in welke gebouwen al die stafonderdelen toen gehuisvest werden. Dat hadden wij namelijk gehoord van die jongens uit Den Haag, die alles precies wisten natuurlijk. Waar Blaskowitz zat, waar de keuken zat enzovoort.

De olie die nog in de ketels van het raadhuis zat, uit de tijd toen op cokes werd overgestapt, heb ik in de hongerwinter, rond 5 december, op de fiets naar de Wieringermeer gebracht om te ruilen tegen tarwe. Toen had ik het vervalste ausweis al. Ik ben toen nog gearresteerd maar door dat ausweis liet men mij gaan. Toen ben ik naar buiten Medemblik gefietst en daar zag ik een boot liggen. Daar heb ik toen aangeklopt voor onderdak maar dat bleek een bordeel van de Duitsers te zijn. Ik werd opgedaan door iemand in officiersuniform en toen heb ik gevraagd naar een schip wat in de haven moest liggen. Daar wisten ze niets van en toen heb ik overnacht tussen balen stro op het haventerrein en ben de volgende morgen weer zo gauw mogelijk vertrokken.

Dat voedsel halen was niet bijzonder, dat deed iedereen op die manier in deze streek. Ik had alleen het voordeel van die liters stookolie uit het raadhuis die ik kon ruilen. Wij hadden thuis natuurlijk wel voldoende kolen om de kachel te stoken. Mijn vader is nog wel meegeweest om met de vuilniswagens van de gemeentereiniging

voedsel te halen in Overijssel voor de Centrale Keuken. Daar aten wij natuurlijk ook wel van mee.

De heer Kuijsten voegt aan het verhaal over de onderduik nog een raadselachtig feit toe: Ik heb in 1982 een koninklijke onderscheiding gekregen voor 40 jaar trouwe dienst bij Philips. Die werd aan mij uitgereikt door burgemeester Van

der Sluis. Hij wist ervan dat wij hier ondergedoken hebben gezeten en sprak toen ook over allerlei details. Maar hij wilde niet vertellen hoe hij aan die kennis kwam. De vader van Casper Baas was allang overleden, die kan dat dus niet verteld hebben. Ik heb die details eigenlijk nooit zo aan iemand verteld vandaar dat ik zo verbluft was dat hij ervan afwist.

Uitgeverij Verloren

MAAKT GESCHIEDENIS

Larenseweg 123 – 1221 CL Hilversum – ☎035-6859856 – ✉035-6836557

UITGEVER VAN DE NODIGE BOEKEN OVER HILVERSUM
EN VELE ANDERE HISTORISCHE UITGAVEN. UIT DE CATALOGUS:

JAN WILLEM VERKAIK, *De moord op graaf Floris V.*

278 blz., geïllustreerd, ISBN 90-6550-258-0, f 50,-

RONALD P. DE GRAAF, *Oorlog om Holland, 1000-1375.*

494 blz., geïllustreerd, ISBN 90-6550-278-5, f 69,50

M. Bos, *Het Stichts-Hollands geslacht Van den Bosch. Voorlopig verslag van een onderzoek naar persoon en voor-geslacht van Cornelis Jacobsz. (ca. 1500-1580) te Waddinxveen*

256 blz., geïllustreerd, ISBN 90-6550-273-4, f 45,-

Deugd boven geweld.

Een geschiedenis van Haarlem, 1245-1995.

690 blz., gebonden, rijk geïllustreerd, ISBN 90-6550-504-0, f 75,-

Uw boekhandelaar kan U informeren over onze uitgaven, ook over de Hilversumse geschiedenis. Als U dat wilt zetten wij U graag op onze verzendlijst.